

B a n k a e S h q i p ë r i s ë

2 0 0 8

RAPORTI I STABILITETIT FINANCIAR

Nëse përdorni të dhëna të këtij publikimi, jeni të lutur të citoni burimin.
Botuar nga: Banka e Shqipërisë, Sheshi "Skënderbej", Nr.1, Tiranë.
Tel: 355-4-2222230; 2222152; 2235569;
Faks: 355-4-2223558
e-mail: public@bankofalbania.org

www.bankofalbania.org

Për informacione lidhur me këtë publikim, lutemi kontaktoni:
Sektori i Botimeve, Departamenti i Marrëdhënieve me Jashtë, Integritetit Evropian dhe
Komunikimit.
E-mail: public@bankofalbania.org

Tirazhi: 1000 kopje
Shtypur në shtypshkronjën ADELprint sh.p.k.

P Ë R M B A J T J A

HYRJE	7
1 PËRMBLEDHJE	8
2 ZHVILLIMET NË MJEDISIN E JASHTËM	19
3 ZHVILLIMET MAKROEKONOMIKE GJATË VITIT 2008	40
4 TREGJET	56
5 ANALIZA E TREGUESVE TË SHËNDETIT TË SISTEMIT FINANCIAR	65
6 ZHVILLIMET NË SISTEMIN E PAGESAVE	109
SHËNIME	117

P Ë R M B A J T J A E T A B E L A V E

2 Zhvillimet në mjedisin e jashtëm	
Tabelë 1.	Ecuria e PBB-së dhe inflacionit gjatë viteve 2007-2008 dhe parashikimi për vitet 2009-2010. 18
Tabelë 2.	Ekspozimet e sektorëve bankarë të Evropës Perëndimore në vendet e Evropës Qendrore e Lindore, në 30 shtator 2008. 23
3 Zhvillimet makroekonomike gjatë vitit 2008	
Tabelë 3.	Tregues kryesorë makroekonomikë. 41
Tabelë 4.	Indeksi i vëllimit të shifrës së afarizmit. 42
Tabelë 5.	Tregu i punës sipas tremujorëve. 46
Tabelë 6.	Ecuria e borxhit të brendshëm në vite. 52
Tabelë 7.	Kredia për ekonominë dhe qeverinë nga sektori bankar. 52
Tabelë 8.	Ecuria e financimit të deficitit buxhetor. 53
5 Analiza e treguesve të shëndetit të sistemit financiar	
Tabelë 9.	Pesha e aktiveve të subjekteve të sistemit financiar ndaj PBB-së në vite (në %). 65
Tabelë 10.	Treguesit e shëndetit financiar. 67
Tabelë 11.	Pesha e zërave të aktiveve (dhjetor '03 – dhjetor '08). 68
Tabelë 12.	Pesha e zërave të pasiveve (dhjetor '03 – dhjetor '08). 68
Tabelë 13.	Pesha e aktiveve dhe detyrimeve në valutë ndaj totalit të aktiveve të sektorit bankar. 69
Tabelë 14.	Rritja vjetore e totalit të depozitave për sektorin bankar, gjatë viteve 2004-2008. 76
Tabelë 15a.	Struktura e maturimit të depozitave të reja të pranuara nga sektori bankar në lekë. 77
Tabelë 15b.	Struktura e maturimit të depozitave të reja të pranuara nga sektori bankar, në euro. 77
Tabelë 16.	Struktura e maturimit të depozitave të reja të pranuara nga sektori bankar, në usd. 78
Tabelë 17.	Të dhënat e kredisë së re, për tremujorin e katërt të vitit 2008. 82
Tabelë 18.	Pesha e tepricës së kredisë së individëve sipas qëllimit të përdorimit ndaj tepricës së kredisë totale të individëve në përqindje. 84
Tabelë 19.	Pesha e kredisë sipas qarqeve kryesore të vendit në përqindje. 85
Tabelë 20.	Rezultate të stress-test-it. 97
Tabelë 21.	Skenarët e rrezikut. 103
Tabelë 22.	Treguesit e aktivitetit të shoqërive të kursim-kreditit sipas tremujorëve. 106
6 Zhvillimet në sistemin e pagesave	
Tabelë 23.	Tregues për transaksionet në sistemin AIPS në vite. 109
Tabelë 24.	Tregues për transaksionet në sistemin AIPS sipas tremujorëve të vitit 2008. 110
Tabelë 25.	Llojet e transaksioneve të procesuara në sistemin AIPS. 110
Tabelë 26.	Tregues të përqendrimit për sistemin AIPS. 110
Tabelë 27.	Përdorimi i kredisë brenda ditës. 111
Tabelë 28.	Tregues për transaksionet në sistemin AECH në vite. 111
Tabelë 29.	Tregues për transaksionet në sistemin AECH, sipas tremujorëve të vitit 2008. 111
Tabelë 30.	Pagesat e kleruara në sistemin AECH, sipas seksioneve. 112
Tabelë 31.	Tregues të përqendrimit për sistemin AECH. 112
Tabelë 32.	Përbërja e llogarive bankare. 112
Tabelë 33.	Numri i terminaleve ATM dhe POS. 113
Tabelë 34.	Përdorimi i kartave bankare. 113
Tabelë 35.	Transaksionet me karta sipas llojit të transaksionit. 114
Tabelë 36.	Përdorimi i home-banking. 114

P Ë R M B A J T J A E G R A F I K Ë V E

2 Zhvillimet në mjedisin e jashtëm	
Grafik 1.	Ecuria e normës së papunësisë në SHBA. 20
Grafik 2.	Ecuria e deficitit fiskal dhe borxhit qeveritar bruto të SHBA-së për periudhën 2001-2008 dhe parashikimi për atë 2009-2010. 20
Grafik 3.	Rritja reale vjetore e PBB-së në disa vende të Eurozonës për periudhën 2001-2008 dhe parashikimi për atë 2009-2010. 21
Grafik 4.	Ecuria e inflacionit mesatar vjetor në disa vende të Eurozonës për periudhën 2001-2008 dhe parashikimi për atë 2009-2010. 21
Grafik 5.	Ecuria e normës së papunësisë në disa vende të Eurozonës. 21
Grafik 6.	Ecuria e disa normave të interesit në tregjet e parasë (janar 2007- shkurt 2009). 25
Grafik 7.	Yield-et e letrave me vlerë qeveritare në Eurozonë dhe SHBA (janar 2007-shkurt 2009). 25
Grafik 8.	Indeksi i spread-it global të obligacioneve të korporatave të Merrill Lynch. 26
Grafik 9.	Ecuria e indekseve kryesore të bursave të aksioneve (janar 2007-janar 2009). 26
Grafik 10.	Ecuria e kursit të këmbimit euro/dollarë (janar 2007 –janar 2009). 28
Grafik 11.	Ecuria e indekseve të çmimeve të lëndëve të para kryesore. 28
Grafik 12.	Humbjet e bankave si pasojë e zhvlerësimeve të aktiveve (në miliardë dollarë). 31
Grafik 13.	Rritja e kapitalit nga bankat (në miliardë dollarë). 31
Grafik 14.	Humbjet e bankave në Evropë si pasojë e zhvlerësimit të aktiveve (në miliardë dollarë). 31
Grafik 15.	Rritja e kapitalit nga bankat në Evropë (në miliardë dollarë). 31
3 Zhvillimet makroekonomike gjatë vitit 2008	
Grafik 16.	Treguesi i tendencës ekonomike. 42
Grafik 17.	Treguesi i besimit të industrisë. 43
Grafik 18.	Treguesi i besimit të ndërtimit. 43
Grafik 19.	Treguesi i besimit të shërbimeve. 43
Grafik 20.	Treguesi i besimit të konsumatorit. 43
Grafik 21.	Treguesi i gjendjes financiare të sektorit të industrisë. 44
Grafik 22.	Treguesi i gjendjes financiare të sektorit të ndërtimit. 44
Grafik 23.	Treguesi i gjendjes financiare të sektorit të shërbimeve. 45
Grafik 24.	Treguesi i situatës financiare aktuale dhe të pritshme të konsumatorit. 45
Grafik 25.	Treguesit e kërkesës aktuale dhe të pritshme – industria. 45
Grafik 26.	Treguesit e kërkesës aktuale dhe të pritshme – ndërtimi. 45
Grafik 27.	Treguesit e kërkesës aktuale dhe të pritshme – Shërbimet. 45
Grafik 28.	Treguesit e blerjeve aktuale dhe të pritshme – konsumatorët. 45
Grafik 29.	Paga mesatare në sektorin e prodhimit dhe të shërbimeve. 46
Grafik 30.	Paga mesatare mujore në sektorin shtetëror. 46
Grafik 31.	Treguesit e punësimit aktual dhe të pritshëm – industria. 47
Grafik 32.	Treguesit e punësimit aktual dhe të pritshëm – ndërtimi. 47
Grafik 33.	Treguesit e punësimit aktual dhe të pritshëm – shërbimet. 48
Grafik 34.	Papunësia. 48
Grafik 35.	Remitancat dhe norma e papunësisë në disa vende të botës. 48
Grafik 36.	Deficiti i llogarisë korente. 49
Grafik 37.	Treguesi i eksportit aktual dhe të pritshëm – industria. 49
Grafik 38.	Llogaria financiare. 51
Grafik 39.	Përbërësit e borxhit publik. 53
4 Tregjet	
Grafik 40.	Ecuria e normave të interesit për kreditë e akorduara në lekë dhe në euro. 56
Grafik 41.	Ecuria e normave të interesit për depozitat e pranuar në lekë dhe euro. 57
Grafik 42.	Spread-i normës së interesave të kredi-depozita sipas monedhave kryesore. 57
Grafik 43.	Ecuria e normave të interesit në tregun ndërbankar. 58
Grafik 44.	Ecuria e vëllimit të huadhënies në tregun ndërbankar (në milionë lekë). 58
Grafik 45.	Ecuria e yield-it të letrave me vlerë të qeverisë. 61
Grafik 46.	Ecuria e pjesëmarrjes së bankave dhe individëve sipas vëllimit në lekë në ankandet e letrave me vlerë të qeverisë. 61
Grafik 47.	Ecuria ditore e kursit të këmbimit euro/lek dhe usd/lek. 62
Grafik 48.	Vëllimi total i tregtimeve valutore gjatë vitit 2008. 63
Grafik 49.	Pesha e kredisë për prona të patundshme në përqindje kundrejt tepricës së kredisë. 63
Grafik 50.	Indeksi i çmimeve të shtëpive për rrethin e Tiranës. 64

5. Analiza e treguesve të shëndetit të sistemit financiar	
Grafik 51.	Pesha e secilit grup bankar në totalin e aktiveve. 66
Grafik 52.	Pesha e zërave të aktiveve dhe pasiveve (dhjetor '03 – dhjetor '08). 69
Grafik 53.	Kredia në valutë ndaj totalit të kredisë (në përqindje). 70
Grafik 54.	Kredia në valutë ndaj totalit të kredisë për grupet bankare. 70
Grafik 55.	Depozitat në valutë ndaj kredive në valutë. 70
Grafik 56.	Ndlyshimi në depozita në valutë ndaj kredive në valutë sipas tremujorëve (në pikë përqindje). 71
Grafik 57.	Depozitat në valutë ndaj kredive në valutë sipas grupeve. 71
Grafik 58.	Ekspozimi ndaj rrezikut të kursit të këmbimit për sektorin bankar dhe grupet e bankave, sipas madhësisë së aktivitetit. 72
Grafik 59.	Maturimi mesatar i mbetur i aktiveve dhe pasiveve. 72
Grafik 60.	Maturimi mesatar i mbetur i depozitave (në muaj). 73
Grafik 61.	Maturimi mesatar i mbetur i kredisë (në muaj). 73
Grafik 62.	Kontributi në rritjen e aktiveve nga burimet në përqindje. 73
Grafik 63.	Detyrimet ndaj jorezidentëve, ndaj totalit të detyrimeve. 74
Grafik 64.	Detyrimet ndaj jorezidentëve, ndaj totalit të detyrimeve sipas grupeve të bankave. 74
Grafik 65.	Detyrimet ndaj jorezidentëve, ndaj totalit të detyrimeve në valutë. 74
Grafik 66.	Përqendrimi i detyrimeve ndaj jorezidentëve. 74
Grafik 67.	Ecuria e aktiveve të jorezidentëve. 75
Grafik 68.	Pozicioni i sektorit bankar ndaj jorezidentëve. 75
Grafik 69.	Struktura e depozitave të sektorit bankar sipas maturimit. 76
Grafik 70.	Vëllimi total i pranimeve të reja në lekë kundrejt normave mesatare të interesit respektivisht për llogaritë rrjedhëse, depozitat pa afat dhe depozitat me afat në lekë. 78
Grafik 71.	Vëllimi total i pranimeve të reja në euro kundrejt normave mesatare të interesit respektivisht për llogaritë rrjedhëse, depozitat pa afat dhe depozitat me afat në euro dhe usd. 78
Grafik 72.	Shpërndarja e kontributit të zërave të aktivitetit në përqindje. 79
Grafik 73.	Ecuria e zërave të aktivitetit. 79
Grafik 74.	Ecuria e aktiveve me rrezik të sektorit bankar. 80
Grafik 75.	Aktivet me rrezik ndaj totalit të aktiveve, sipas grupeve të bankave. 80
Grafik 76.	Kredia e re (djathtas) dhe përdorimi i kredisë (majtas). 81
Grafik 77.	Kredia e re sipas tremujorëve në vite. 81
Grafik 78.	Shpërndarja e kredisë së re të bizneseve sipas mënyrës të përdorimit në përqindje, sipas tremujorëve '07-'08. 82
Grafik 79.	Shpërndarja e kredisë së re të individëve sipas qëllimit të përdorimit në përqindje sipas tremujorëve '07-'08. 82
Grafik 80.	Shpërndarja e kredisë, dhjetor 2008. 84
Grafik 81.	Pesha e tepricës së kredisë së bizneseve në përqindje sipas qëllimit të përdorimit ndaj tepricës së kredisë totale të bizneseve në përqindje. 84
Grafik 82.	Shpërndarja e kredisë (në përqindje ndaj totalit) në dhjetor 2008. 85
Grafik 83.	Pesha e kredisë afatshkurtër sipas rretheve. 85
Grafik 84.	Pesha e kredisë afatmesme sipas rretheve. 85
Grafik 85.	Pesha e kredisë afatgjatë sipas rretheve. 86
Grafik 86.	Shpërndarja e kredisë sipas sektorëve të ekonomisë për rrethet kryesore të vendit në përqindje (TIV-2008). 86
Grafik 87.	Ecuria e treguesit kredi me probleme ndaj totalit të kredisë për sistemin. 86
Grafik 88.	Ecuria e cilësisë së kredisë (bruto) për grupet sipas madhësisë së aktivitetit. 87
Grafik 89.	Cilësia e kredisë sipas sektorëve të ekonomisë në përqindje. 88
Grafik 90.	Hua me probleme neto ndaj kapitalit aksioner për sistemin bankar në përqindje. 88
Grafik 91.	Hua me probleme neto ndaj kapitalit aksioner për grupet sipas madhësisë së aktivitetit në përqindje. 89
Grafik 92.	Raporti i mbulimit të kredive me probleme, me provigjone sipas tremujorëve në përqindje. 89
Grafik 93.	Mbulimi i kredisë me kolateral. 89
Grafik 94.	Kthimi nga kapitali dhe të ardhurat neto ndaj totalit të aktiveve për sektorin bankar. 91
Grafik 95.	Kthimi nga kapitali dhe të ardhurat neto ndaj totalit të aktiveve për grupet e bankave sipas madhësisë së aktivitetit. 91
Grafik 96.	Shpenzime të përgjithshme jo për interesa ndaj të ardhurave bruto të veprimtarisë për sektorin bankar dhe grupet e bankave sipas madhësisë së aktivitetit. 92
Grafik 97.	Të ardhurat neto nga interesat ndaj të ardhurave bruto të veprimtarisë për sektorin bankar e grupet e bankave sipas madhësisë së aktivitetit. 93
Grafik 98.	Normat e mjaftueshmërisë së kapitalit (madhësia e kapitalit rregullator ndaj aktiveve të ponderuara me rrezik). 94
Grafik 99.	Raporti i kapitalit bazë ndaj aktiveve të ponderuara me rrezik. 94
Grafik 100.	Treguesi i levës financiare. 95
Grafik 101.	Treguesi i likuiditetit të sistemit bankar dhe grupet e bankave. 96
Grafik 102.	Raporti i aktiveve likuide me detyrimet afatshkurtra për sistemin bankar dhe grupet e bankave. 96
Grafik 103.	Probabiliteti i ndodhjes së një huaje me probleme e matur nga raporti i huave me probleme në skenarët optimist, normal dhe pesimist. 103
Grafik 104.	Pesha e aktiveve të subjekteve të sistemit financiar ndaj totalit të aktiveve të sistemit në përqindje, në fund të vitit 2008. 104
Grafik 105.	Rritja e nivelit të aktiveve sipas tremujorëve, në përqindje. 104
Grafik 106.	Raporti i kapitalizimit të institucioneve financiare jobanka, në përqindje. 105
Grafik 107.	Raporti i cilësisë së portofolit të kredive. 105

HYRJE

Ky është numri i dytë i Raportit të Stabilitetit Financiar, një publikim i Bankës së Shqipërisë, i cili do të vijojë të përgatitet çdo vit. Qëllimi i raportit është identifikimi dhe vlerësimi i rreziqeve me të cilat ndeshet sistemi financiar dhe infrastruktura e tij, për t'i dhënë autoriteteve publike mundësinë që të identifikojnë masat përkatëse për korrigjimet e nevojshme. Për hartimin e raportit, janë shfrytëzuar të dhëna që disponohen në Bankën e Shqipërisë, është shkëmbyer informacion me autoritete të tjera që mbikëqyrin veprimtarinë e tregut financiar, si edhe janë shfrytëzuar informacione dhe analiza të institucioneve financiare ndërkombëtare, publike dhe private.

Me qëllim që raporti të lexohet nga grupe të ndryshme interesi dhe publiku në tërësi, është synuar që gjuha e përdorur dhe informacioni që paraqitet, të jenë sa më të përshtatshëm. Përmirësimi i cilësisë së raportit, veçanërisht në kuadër të të dhënave që përmban, do të jetë objektivi ynë për çdo publikim të ardhshëm.

Stabiliteti i sistemit financiar është vlerësuar në bazë të performancës dhe rreziqeve që krijohen nga ndërveprimi i tij me mjedisin e përgjithshëm ekonomik, të brendshëm dhe të jashtëm, si edhe nga veprimtaria e tij. Për të vlerësuar rreziqet që vijnë për shkak të ndërveprimit me mjedisin rrethues, janë analizuar zhvillimet më të fundit në tregjet financiare ndërkombëtare dhe në ekonominë e zhvilluara e ato të rajonit, dhe është bërë një vlerësim mbi ndikimin e tyre në sistemin financiar të vendit dhe sektorin bankar. Ndër treguesit e brendshëm, janë vlerësuar zhvillimet e përgjithshme dhe pritshmëritë në rritjen ekonomike, bilancin tregtar, nivelin e përgjithshëm të çmimeve, kursin e këmbimit dhe treguesit fiskalë. Gjithashtu, nëpërmjet një analize të situatës së punëzënies, është vlerësuar situata e të ardhurave personale dhe efektet që ajo ka mbi aftësinë paguese të kredimarrësve të sektorit bankar.

Për të vlerësuar rreziqet që rrjedhin si rezultat i veprimtarisë së sistemit financiar, janë analizuar zhvillimet në treguesit kryesorë të shëndetit financiar të tij, ku përfshihen kapitali, cilësia e aktiveve dhe performanca financiare. Madhësia e rreziqeve është vlerësuar nëpërmjet analizës "stress-test". Është realizuar gjithashtu, një vlerësim i përmbledhur i situatës së sektorit financiar jobankar.

Të dhënat dhe analiza përfshijnë kryesisht zhvillimet gjatë vitit 2008, por edhe të tremujorit të parë të vitit 2009. Pritjet për zhvillimet e ardhshme shtrihen përgjithësisht, deri në fund të vitit 2009.

1 PËRMBLEDHJE

Kriza financiare ndërkombëtare, u thellua ndjeshëm në gjashtëmuorin e dytë të vitit 2008. Disa banka dhe institucione të rëndësishme financiare në SHBA falimentuan, ndërsa disa të tjera arritën të shpëtojnë vetëm falë ndërhyrjes së autoriteteve publike për t'i ndihmuar me likuiditet. Reagimi i tregjeve financiare botërore, pas këtyre ngjarjeve ishte shumë i fortë, veçanërisht pas vendimit të autoriteteve amerikane për të lejuar falimentimin e "Lehman Brothers", duke konsideruar pozicionin e saj aktiv në tregjet botërore të instrumenteve të lidhura me kreditë për shtëpi dhe ato derivative. Tregjet financiare dhe institucionet e tyre u mbërthyen nga paniku dhe kriza u përhap me shpejtësi fillimisht në tregjet evropiane ku disa banka rrezikuan falimentimin, e më pas në të gjithë botën. Veprimet në tregjet ndërbankare të vendeve të zhvilluara u pakësuan ndjeshëm, duke u përqendruar kryesisht në segmentet më afatshkurtra, ndërkohë që kostoja e financimit të tyre u rrit në mënyrë të konsiderueshme. Letrat me vlerë të lidhura me kreditë hipotekare amerikane vazhduan të zhvlerësoheshin, duke thelluar humbjet në bilancet e bankave. Tregjet për produkte financiare të caktuara u zhdukën plotësisht. Besimi i investitorëve dhe i publikut tek bankat dhe institucionet financiare u trondit në shkallë botërore, gjë që solli dhe një rënie të përgjithshme të çmimeve të titujve të kapitalit të bankave, duke ngushtuar së tepërmi mundësitë e tyre të financimit. Sipas Fondit Monetar Ndërkombëtar, indekset e platformave më të mëdha të tregtimit të aksioneve, vetëm gjatë muajit tetor të vitit 2008, shënuan një rënie me 25 për qind. Për të adresuar me shpejtësi çështjen e humbjes së besimit të publikut në banka, autoritetet publike në SHBA dhe në vendet e Bashkimit Evropian, rritën vlerën e sigurimit të depozitave për një periudhë të përkohshme.

Kriza e sektorit financiar u shtri me shpejtësi edhe në sektorin real të ekonomisë. Rënia e sasisë dhe shtrenjtimi i financimeve nga mosfunksionimi i tregjeve, ndikuan në rënien e investimeve dhe të tregtisë, duke goditur kërkesën e brendshme e duke nxitur një ngadalësim të ndjeshëm të sektorëve realë të ekonomisë në nivel botëror. Norma e papunësisë shënoi rritje në të gjitha vendet e zhvilluara, në kushtet kur sipërmarrjet u detyruan të shkurtojnë kostot e prodhimit për t'iu përgjigjur rënies së kërkesës. Shumica e ekonomive të zhvilluara hynë në një fazë recesioni ekonomik në gjysmën e dytë të vitit 2008, ndërkohë që ngadalësimi i rritjes ekonomike përfshiu dhe vendet në zhvillim. Sipas FMN¹-së, rritja vjetore e prodhimit të përgjithshëm botëror ra në 3.4 për qind në vitin 2008 nga 5.2 për qind në vitin 2007. Vëllimi i tregtisë botërore për mallra dhe shërbime u rrit vetëm me 4.1 për qind në 2008-ën, nga 7.2 për qind në 2007-ën. Në vendet e zhvilluara, rritja ekonomike zbriti në 1 për qind në vitin 2008, nga 2.7 për qind në vitin 2007. Ekonomitë në zhvillim, duke qenë më pak të integruara në tregjet financiare botërore dhe me ekspozim shumë të ulët në produktet financiare që ishin në qendër të krizës, fillimisht nuk u prekën nga tronditjet financiare që pushtuan vendet e zhvilluara. Thellimi i mëtejshëm i krizës në gjysmën e dytë të vitit dhe rritja e ndikimit të saj mbi sektorët realë të ekonomisë, bënë që përmes kanaleve financiare dhe tregtare, pasojat e krizës të përcillen edhe në vendet në zhvillim. Si rezultat, rritja ekonomike e këtyre vendeve u ngadalësua në 6.1 për qind në vitin 2008, kundrejt 8.3 për qind në vitin 2007.

Nën efektet e krizës financiare, edhe tregjet e këmbimit valutor dhe tregjet e energjisë e të lëndëve të para u karakterizuan nga një shkallë e lartë luhatshmërie. Në gjashtëmujorin e parë, dollari amerikan u zhvlerësua ndaj valutave kryesore, veçanërisht ndaj euros, duke reflektuar pritjet pesimiste të investitorëve mbi ekonominë amerikane. Çmimet e naftës dhe të lëndëve të para të prodhimit vazhduan prirjen rritëse të nisur që në vitin 2007, duke rritur në mënyrë shqetësuese presionet inflacioniste në mbarë botën. Situata shënoi një kthesë në drejtimin e kundërt në periudhën gusht-shtator 2008, ku dollari amerikan u vlerësua ndaj euros, si rezultat i rritjes së kërkesës së investitorëve për letrat me vlerë të borxhit të Qeverisë së SHBA, të perceptuara si letrat me vlerë me rrezik më të ulët në situatë krize. Rënia e kërkesës nga vendet e zhvilluara dhe ngadalësimi i aktivitetit ekonomik botëror, ndikuan në rënie e kërkesës për lëndë të para të prodhimit dhe për produktet ushqimore, duke sjellë zbutjen e presioneve për rritje të çmimeve. Në vendet e zhvilluara, rritja mesatare vjetore e çmimeve të konsumit për vitin 2008 rezultoi 3.5 për qind, ndërsa në vendet në zhvillim, rritja mesatare vjetore e çmimeve të konsumit për vitin 2008 rezultoi në nivelin 9.4 për qind.

Në përgjigje të situatës së vështirë të krijuar gjatë vitit 2008, autoritetet publike në mjaft vende ndërtuan planet e tyre të shpëtimit. Këto plane përgjithësisht përfshinin ndihmën financiare për bankat, ruajtjen e stimujve për të vazhduar kreditimin nga sektori bankar për sipërmarrjet e vogla dhe të mesme, si edhe garantimin e kursimeve të publikut në banka. Thellimi dhe zgjerimi i krizës financiare në gjashtëmujorin e dytë të vitit, ktheu në domosdoshmëri harmonizimin e veprimeve të tilla në nivel global, si edhe fuqizimin e rolit të institucioneve financiare ndërkombëtare si Fondi Monetar Ndërkombëtar dhe Banka Botërore.

Nëpërmjet disa takimeve në tremujorin e fundit të vitit 2008, vendet më të zhvilluara u zotuan të vepronin sipas disa parimeve të përgjithshme të cilat synonin angazhimin e këtyre vendeve dhe të institucioneve financiare ndërkombëtare, për të forcuar transparencën, përgjegjshmërinë dhe kuadrin rregullativ të tregjeve financiare, për të forcuar bashkëpunimin ndërkombëtar, për të mundësuar reformimin dhe forcimin e burimeve financiare të institucioneve financiare ndërkombëtare dhe për të rritur rezistencën ndaj veprimeve që shkaktojnë mbylljen e ekonomive kombëtare ndaj tregjeve. Në nivel më konkret, autoritetet e këtyre vendeve u angazhuan në drejtim të: sigurimit të kushteve të përshtatshme të likuiditetit për institucionet financiare; lehtësimit të kushteve të shtrënguara të financimit të bankave; mbështetjes me kapital të institucioneve financiare në mënyrë që ato të ruanin financimin për ekonominë; rikapitalizimit eficient të bankave që kishin probleme; interpretimit me fleksibilitet të rregullave të kontabilitetit në kushtet e situatës së jashtëzakonshme të tregjeve; dhe forcimit të procedurave të bashkëpunimit midis vendeve.

Vlerësohet se këto masa kanë luajtur një rol të rëndësishëm për të vendosur një kufi në humbjen e besimit të publikut tek bankat dhe në ruajtjen e besimit të bankave tek njëra-tjetra. Në përgjithësi, këto masa i kanë dhënë tregjeve financiare “qetësinë” për të vijuar veprimet e tyre, ndonëse me vëllime dhe me

çmime ende larg atyre të situatave normale. Duke patur parasysh historikun e krizave të kaluara globale, pritet që rikthimi i besimit në tregjet financiare dhe normalizimi i huadhënies drejt niveleve të parakrizës, të zgjasë në kohë. Për më tepër, shtrirja e krizës në ekonominë reale tregon që shumica e vendeve mund të vazhdojnë të përjetojnë kontraktim ekonomik gjatë viteve në vijim dhe që rikthimi i ekonomisë botërore në një rritje të qëndrueshme nuk mund të ndodhë brenda një të ardhmeje të afërt. Në vlerësimet e tij periodike, ky skenar konfirmohet edhe nga FMN.

Në nivel global, sistemi financiar dhe bankat do të ndeshen me vështirësi edhe gjatë vitit 2009. Rezultati financiar pritet të jetë i dobët, ndërkohë që kërkesa për kapital do të jetë e qëndrueshme. Në fakt, këta dy tregues pritet të jenë të tillë në afat të mesëm, pavarësisht prej përmirësimit të pjesshëm të veprimtarisë bankare në afat të shkurtër. Faktorët që lidhen me rënien e veprimtarisë së kreditimit dhe situatën e vështirë të sektorit real të ekonomisë, qëndrueshmërinë e kostove të financimit në tregun ndërbankar, humbjen e vlerës së aktiveve, rritjen e fondeve rezervë si rezultat i përkeqësimit të cilësisë së aktiveve etj., do të ndikojnë në rënien e rezultatit financiar. Nga ana tjetër, bankat dhe institucionet e tjera financiare mund të përfitojnë si rezultat i krijimit të kushteve më të qëndrueshme të likuiditetit, nga mundësia e rritjes së të ardhurave prej veprimtarisë së tregtimit të produkteve të ndryshme financiare, ulja e kostove si rezultat i zvogëlimit të përmasave dhe sinergjive të krijuara nga bashkimet e ndryshme etj.. Megjithatë, situata e paqëndrueshme e të ardhurave si edhe përkeqësimi i cilësisë së aktiveve, do të ndikojnë negativisht në ruajtjen e niveleve të mjaftueshme të kapitalizimit të bankave dhe mund të mbështesin afrimin e tyre të mëtejshëm drejt skemave publike të kapitalizimit të veprimtarisë.

Në vendin tonë, ndikimi i krizës ndërkombëtare u rrit për shkak transformimit të saj në një krizë të ekonomisë reale me shtrirje globale. Fillimisht, kriza financiare ndërkombëtare nuk pati një ndikim të drejtpërdrejtë të rëndësishëm mbi sistemin tonë financiar. Arsyet lidhen me mungesën e ekspozimit të sektorit bankar dhe sistemit financiar në përgjithësi, në produkte dhe në institucione financiare të cilat ishin në qendër të krizës, si edhe për shkak të ekspozimit të ulët ndaj huamarrjes në tregjet e huaja. Megjithatë, në tremujorin e fundit të vitit 2008, për shkak të efektit psikologjik që shkaktoi ashpërsimi i krizës në tregjet ndërkombëtare, publiku reagoi duke tërhequr një pjesë të depozitave të sektorit bankar. Pasojat e këtij reagimi ishin rritja e nevojave për likuiditet si edhe rënia e ritmeve të kreditimit në sektorin bankar. Banka e Shqipërisë mori masa të menjëhershme për të normalizuar situatën e krijuar dhe rikthyer besimin e publikut tek bankat, duke injektuar likuiditet në treg në forma të ndryshme, si edhe duke rritur mundësitë e bankave për ta aksesuar atë². Këto veprime dhanë efekt pozitiv drejt uljes së nivelit dhe luhatshmërisë së normave të interesit ndërbankar në fund të vitit. Me shndërrimin e krizës financiare në një krizë ekonomike me karakter global, ndikimi i saj u materializua në vendin tonë në formën e kufizimit të burimeve të financimit dhe në shtrenjtimin e fondeve të financimit, si për nevojat e sektorit publik ashtu edhe për sektorin privat, tkurrjen e të hyrave valutore në formën e dërgesave të emigrantëve dhe rënien e eksporteve, rritjen e presioneve për zhvlerësim mbi kursin e këmbimit

të monedhës kombëtare ndaj valutave kryesore dhe ndikimin negativ mbi pritshmëritë për mirëqenien financiare të agjentëve ekonomikë në të ardhmen. Ecuria e këtyre efekteve në të ardhmen afatshkurtër do të varet nga aftësia e aktorëve ekonomikë, publikë dhe privatë për t'iu përshtatur këtyre kushteve, nga aftësia e sistemit financiar për të ruajtur ritme të qëndrueshme rritjeje në procesin e ndërmjetësimit financiar, si edhe nga zhvillimet e faktorëve të jashtëm të rrezikut.

Gjatë vitit 2008, veprimtaria e sistemit financiar dhe sektorit bankar është rritur me ritme më të ulëta. Niveli i ndërmjetësimit financiar në Shqipëri, i vlerësuar si raport i aktiveve të sektorit financiar³ ndaj Produktit të Brendshëm Bruto⁴ (PBB-së) është rritur në 82 për qind në fund të vitit 2008, kundrejt 79.4 për qind në fund të vitit 2007. Në strukturën e aktiveve të sistemit financiar, bankat luajnë rolin kryesor. Në fund të vitit 2008, në vendin tonë operonin 16 banka dhe aktivet e tyre përfaqësonin rreth 95.4 për qind të totalit të aktiveve të sistemit financiar dhe rreth 78 për qind të Produktit të Brendshëm Bruto (PBB-së). Gjatë vitit 2008 vijoi rritja e veprimtarisë së sektorit bankar, e cila e shprehur në totalin e aktiveve të sistemit arriti në 843.1 miliardë lekë ose 12.4 për qind më e lartë se një vit më parë. Ecuria e aktivitetit megjithatë ka ndjekur një dinamikë të ndryshme gjatë vitit. Për shkak të tërheqjeve të depozitave në tremujorin e katërt të vitit ndryshimi i totalit të aktiveve në tremujorin e fundit të vitit, në krahasim me tremujorin e tretë ishte -2.7 për qind. Veprimtaria e kreditimit e cila përbën rreth 48 për qind të aktivitetit në dhjetor 2008, megjithëse vijoi trendin rritës që prej vitit 2003, u ngadalësua veçanërisht në tremujorin e fundit të vitit. Portofoli i kredive arriti në vlerën 396.8⁵ miliardë lekë, duke zënë rreth 37 për qind të PBB-së. Krahasuar me të njëjtën periudhë të një viti më parë, kjo tepricë evidenton një rritje me 104.3 miliardë lekë ose rreth 36 për qind. Cilësia e portofolit të kredisë, ka shënuar rënie. Aktivitetet dhe detyrimet në valutë të sektorit bankar, pavarësisht peshës së tyre vazhdimisht në rritje ndaj totalit të bilancit, kanë dëshmuar për një ekspozim të ekuilibruar në valutë siç pasqyrohet në madhësitë e tyre të krahasueshme. Edhe rezultati financiar i sektorit bankar gjatë vitit 2008, ishte pozitiv, por më i ulët se një vit më parë. Megjithë uljen e rezultatit financiar, paqëndrueshmërinë e depozitave dhe rënien e cilësisë së portofolit të kredisë, treguesit e likuiditetit dhe të kapitalizimit të veprimtarisë së sektorit bankar, vlerësohen në nivele të mira.

1.1 VLERËSIM MBI NDJESHMËRINË E SEKTORIT BANKAR NDAJ RREZIQEVE

Stabiliteti i sistemit financiar dhe posaçërisht i sektorit bankar, përcaktohet nga marrëdhëniet e veprimtarisë financiare me zhvillimet ekonomike të brendshme dhe të jashtme, dhe ndërveprimin e tyre me gjendjen e brendshme të vetë sistemit financiar. *Mbështetur mbi analizën e zhvillimeve gjatë vitit 2008 dhe të muajve të parë të vitit 2009, vlerësohet që niveli i përgjithshëm i rrezikut për sistemin financiar dhe sektorin bankar është rritur. Burimet kryesore të rrezikut, lidhen kryesisht me zhvillimet makroekonomike në vend dhe ecurinë e disa treguesve të veprimtarisë bankare që kërkojnë monitorim të kujdesshëm.*

Më konkretisht:

1. *Është rritur ndjeshmëria e sistemit financiar dhe sektorit bankar ndaj zhvillimeve të brendshme makroekonomike.* Rreziqet kryesore për qëndrueshmërinë e sistemit financiar dhe të sektorit bankar, lidhen me:
  - a. *Ngadalësimin e ndjeshëm të rritjes ekonomike.* Gjatë vitit 2008, rritja ekonomike e vendit ishte e qëndrueshme dhe në përputhje me parashikimet, e mbështetur prej rritjes së shpenzimeve publike dhe inercisë së vëllimeve të larta të financimit nga ana e sektorit bankar. Megjithatë, zhvillimet e tremujorit të fundit të atij viti si edhe të muajve të parë të vitit 2009, tregojnë që rritja ekonomike për vitin 2009, ndonëse pritet të jetë pozitive, do të jetë më e ulët. Arsyet e këtij ngadalësimi të rritjes ekonomike lidhen me rënien e kërkesës së brendshme, për shkak të rënies së të ardhurave të agjentëve të brendshëm ekonomikë që ndërveprojnë me tregjet ndërkombëtare, mungesës së hapësirës për një politikë fiskale ekspansioniste dhe uljes së ndjeshme të financimit nga ana e sektorit bankar në vend. Vlerësimet paraprake të FMN-së, tregojnë një rritje ekonomike midis 0 dhe 1 për qind. Për këtë arsye, mundësitë për zgjerim të veprimtarisë së sistemit financiar do të jenë më të kufizuara dhe rezultati i tij financiar do të jetë më i ulët gjatë vitit 2009.
  - b. *Vështirësi të situatës financiare të sektorit real të ekonomisë.* Pritjet për ngadalësimin e ekonomisë, po thellojnë vështirësitë financiare për sipërmarrjet e biznesit dhe për familjet. Sipërmarrjet e biznesit po përballen me burime më të rralla dhe më të shtrenjta financimi. Burimet e brendshme të zgjerimit të veprimtarisë, në formën e të ardhurave të siguruara nga veprimtaria kryesore, do të ndikohen negativisht prej rënies së investimeve dhe të shitjeve. Burimet e jashtme të financimit, në formën e huamarrjes prej sektorit bankar, gjithashtu po bien ndjeshëm. Vrojtimitet e ndryshme për gjendjen e sektorit të biznesit, në përgjithësi konfirmojnë rritjen e vështirësive financiare në situatën aktuale dhe mungesën e optimizmit për zhvillimet afatshkurtra. Vështirësitë e sipërmarrjeve të biznesit, do të ndikojnë negativisht në aftësinë e tyre për të ofruar punë në mënyrë të qëndrueshme, duke shkaktuar rënie të të ardhurave të individëve dhe të familjeve. Përsëri, sistemi financiar dhe veçanërisht sektori bankar, do t'i ndjejë këto zhvillime të pafavorshme kryesisht në formën e cënimit të cilësisë së portofolit të kredisë dhe ngadalësimit të ritmit të rritjes së depozitave të publikut.
  - c. *Mungesën e hapësirës për një politikë fiskale ekspansioniste.* Rritja e deficitit buxhetor në vitin 2008 në krahasim me një vit më parë, përfaqësoi një politikë fiskale ekspansioniste e cila, mbështeti rritjen e ekonomisë së brendshme. Ajo u realizua në kushtet e një situatë më të favorshme të financimit të deficitit, si në tregun e brendshëm ashtu edhe në atë të jashtëm. Ngadalësimi i pritshëm i rritjes ekonomike

dhe vështirësitë që po ndesh sektori real i ekonomisë, vendosin nën presion të ardhurat publike, duke rritur vështirësitë për realizimin e tyre sipas planit të buxhetit për vitin 2009. Nga ana tjetër, situata më e vështirë e likuiditetit në tregun e brendshëm financiar si edhe në tregun e huaj, po shoqërohet me rritjen e kostos së financimit të deficitit buxhetor, duke sjellë rritjen e ngarkesës fiskale në një periudhë afatmesme. Realizimi i shpenzimeve publike të parashikuara, në një situatë të ngadalësimit ekonomik është një objektivi i dëshirueshëm. Por në rastin tonë, nëse nuk gjenden burime alternative dhe të mjaftueshme të ardhurash, përshtatja e shpenzimeve publike sipas nivelit të realizimit faktik të të ardhurave dhe ruajtja e objektivit për deficitin buxhetor, do t'i shërbenin më mirë realizimit të financimit të tij me një kosto më të ulët dhe çlirimit të fondeve për përdorim në tregun e brendshëm dhe për sektorin privat.

- d. *Rezistencën e deficitit të llogarisë korente të bilancit të pagesave.* Për shkak të paqëndrueshmërisë së eksporteve dhe rënies së dërgesave nga emigrantët, deficitin e llogarisë korente në bilancin tregtar shfaqet i përkeqësuar. Nëse kjo prirje forcohet, ajo mund të ndikojë në mënyrë të qëndrueshme strukturën e flukseve të valutës në tregun e brendshëm, duke ndikuar mbi kërkesën dhe ofertën për valutë dhe duke sjellë rritjen e luhatshmërisë mbi kursin e këmbimit të monedhës kombëtare. Lëvizja e lirë e kursit të këmbimit, ofron një instrument automatik të korigjimit të këtyre disekuilibrave në kërkesën dhe ofertën për valutë në tregun e brendshëm. Në këtë kuadër, të gjithë agjentët ekonomikë, duhet të vlerësojnë ndjeshmërinë dhe qëndrueshmërinë e tyre ndaj lëvizjeve të mundshme të pafavorshme të kursit të këmbimit dhe të ndërmarrin veprimet mbrojtëse të nevojshme. Nga ana e tij, sektori bankar është i ndjeshëm ndaj lëvizjeve të kursit të këmbimit, veçanërisht në drejtim të ndikimit që përcillet për cilësinë e portofolit të kredisë në valutë. Për këtë arsye, zhvillimet e muajve të parë të vitit 2009 në kursin e këmbimit, duhet të nxisin të gjitha veprimet e nevojshme të sektorit bankar, për zbutjen e efekteve të padëshiruara në gjendjen financiare.
2. *Është zbutur ndjeshmëria e sistemit financiar dhe sektorit bankar ndaj zhvillimeve të tregjeve ndërkombëtare.* Në këtë kuadër, vlerësohet që:
- e. *Politikat publike për mbrojtjen e grupeve bankare evropiane, kanë ulur pasigurinë për qëndrueshmërinë e tyre ligjore dhe financiare dhe për mundësinë e ndihmës që mund të japin për investimet e tyre në vendin tonë.* Në fakt, paketat e ndihmës financiare, të miratuara në Austri, Greqi, Itali, Francë dhe vende të tjera, si edhe injektimi i fuqishëm i likuiditetit nga ana e Bankës Qendrore Evropiane, kanë zbutur vështirësitë e bankave të mëdha evropiane për të siguruar likuiditet dhe për të rifinancuar detyrimet e tyre në treg. Ecuria pozitive e aksioneve të këtyre bankave në bursat e tregtimit, në përgjithësi gjatë muajve të parë të vitit 2009, e tregon këtë përmirësim të situatës.

Megjithatë, nevojitet që politikat stimuluuese të autoriteteve publike të vazhdojnë, duke u shoqëruar nga veprimet e nevojshme për pastrimin e bilanceve të bankave nga investimet jocilësore, në mënyrë që sektori bankar në Evropë të përmirësojë në thelb gjendjen e tij financiare, dhe të rifitojë aftësinë e plotë për të realizuar në mënyrë të qëndrueshme funksionin e ndërmjetësimit financiar. Në terma praktikë, përmirësimi i situatës financiare të grupeve bankare evropiane, do të thotë që ato e kanë tani më të lehtë të përmbushin kërkesat e mundshme të filialeve të tyre, për kapital ose linja financimi, duke dhënë një kontribut të rëndësishëm në vijimin e veprimtarisë së ndërmjetësimit financiar të filialeve të këtyre grupeve bankare, në vendet ku operojnë. Në rastin e vendit tonë, sektori bankar pati mundësi të përfitojë nga një vëllim më i lartë i këtyre financimeve si edhe nga injektimet të kapitalit, në tremujorin e fundit të vitit 2008 dhe në muajt e parë të vitit 2009. Përmirësimi i situatës financiare për sektorin bankar në Evropë, do të konsolidohet më tej në rast të rimëkëmbjes së rritjes ekonomike. Nga ky këndvështrim, garancitë për mbarëvajtjen e sektorit tonë bankar, do të forcohen.

- f. *Megjithëse situata ekonomike dhe financiare në vendet e Evropës Juglindore dhe Qendrore paraqitet ende e paqëndrueshme, ndihmat financiare të Fondit Monetar Ndërkombëtar dhe të Komisionit Evropian, kanë ofruar një mbështetje të rëndësishme për zbutjen e pritshmërive negative. Disa prej vendeve të këtij rajoni, në fund të vitit të kaluar u përballën me një situatë të komplikuar financiare, e cila u manifestua në afat të shkurtër me përkeqësim të deficitit të llogarisë korente, nënçmim të fortë të kursit të këmbimit, rritje të fuqishme të normave të interesit, rritje të mundësisë së dështimit në shlyerjen e borxhit etj., të cilat, në vijim sollën një tkurrje të fortë të ekonomisë dhe një përkeqësim të financave publike. Për këtë arsye, FMN dhe Komisioni Evropian ofruan për disa prej këtyre vendeve, një ndihmë financiare prej dhjetëra miliardësh euro. Në sajë të kësaj ndihme, presionet për nënçmimin e kursit të këmbimit u zbutën dhe normat e interesit ranë në nivele më të pranueshme për stimulimin e qarkullimit monetar. Megjithëse ritmet e përkeqësimit janë ngadalësuar, situata në disa prej këtyre vendeve mbetet ende e paqëndrueshme. Sidoqoftë, veprimet që zbusin pasigurinë e investitorëve për zhvillimet ekonomike në këto vende, përmirësojnë perceptimin edhe për vendin tonë, në kushtet e ngjashmërisë relative që ekziston, të paktën me vendet e rajonit.*
- g. *Janë shtuar shenjat që tregojnë për një ndalim të përkeqësimit të situatës ekonomike globale. Nga ekonomitë e vendeve të zhvilluara dhe ato më të mëdha të vendeve në zhvillim, vijin disa sinjale optimiste. Në sferën financiare, krahas përmirësimit të vlerës së aksioneve të institucioneve financiare në bursa në sajë edhe të përmirësimit të rezultatit të tyre financiar, vërehet rritje e indekseve të bursave në përgjithësi në krahasim me nivelin e fundit të vitit. Njëkohësisht, në SHBA dhe në disa vende të Bashkimit Evropian, treguesit që vlerësojnë*

gjendjen financiare të bizneseve, shfaqin ngadalësim të përkeqësimit ose një përmirësim të lehtë, duke treguar që mundësitë e financimit të ekonomisë, gradualisht, po përmirësohen. Në drejtim të zhvillimeve ekonomike më të përgjithshme, vërehet se indekset e besimit të bizneseve dhe të konsumatorëve kanë shfaqur shenja përmirësimi, megjithëse ato do të jenë të paqëndrueshme për sa kohë që papunësia vijon të rritet. Nga ana tjetër, financat publike po përballen me një kosto të rëndë. Është ende e paqartë sa të qëndrueshme në kohë do të jenë këto zhvillime dhe sa shpejt ato do të përkthehen në një rigjallërim të zhvillimit ekonomik. Sidoqoftë, perceptimi për një përmirësim të klimës ekonomike botërore, do të ndikonte pozitivisht tek agjentët ekonomikë në tregun e brendshëm, jo vetëm ekonomikisht por edhe nëpërmjet krijimit të pritjeve më optimiste, duke mbështetur një rikthim të sjelljes normale në marrëdhëniet e tyre me sektorin bankar.

3. *Është rritur ndjeshmëria e sistemit financiar dhe sektorit bankar ndaj ecurisë së disa treguesve të veprimtarisë bankare. Në këtë kuadër, vlerësohet që:*

h. Nevojitet një administrim i kujdesshëm i kërkesave për likuiditet të sektorit bankar. Konkretisht, për të përballuar rënien e depozitave në tremujorin e fundit të vitit 2008, bankat tregtare pakësuan portofolin e mjeteve të tyre likuide, rritën huamarrjet nga grupet bankare zotëruese dhe atë nga Banka e Shqipërisë. Pësha e depozitave të publikut në financimin e veprimtarisë bankare, ndonëse mbetet mbizotëruese dhe në nivele të larta, pësoi rënie. Ky proces, duhet të monitorohet me kujdes, për të parë se sa i qëndrueshëm do të jetë në kohë si edhe për të shmangur zhvendosjet e ndjeshme drejt huamarrjes me shumicë, veçanërisht asaj në valutë. Në kushtet kur, burimet e financimit në valutë varen nga tregu i huaj, sektori bankar është gjithsesi më i mbrojtur për faktin që linjat e financimit në valutë merren nga grupet e huaja bankare zotëruese. Ky element, zbut ndjeshëm rrezikun e mungesës së rinovimit të tyre në momentin e maturimit. Megjithatë, në tregjet e huaja, aktualisht bankat po bëjnë përpjekje në drejtimin e kundërt, për të pakësuar procesin e huamarrjes në tregjet e shumicës dhe për të rritur depozitat e publikut, një burim financimi i konsideruar si shumë më i qëndrueshëm. Huamarrja e sektorit bankar nga Banka e Shqipërisë, ofron një burim të qëndrueshëm financimi në një situatë të veçantë, dhe ndihmon në kuadër të përmirësimit të mekanizmit të transmetimit të politikës monetare. Ky zhvillim, është veçanërisht i rëndësishëm për bankat që nuk janë pjesë e grupeve të huaja bankare. Njëkohësisht, ai lejon bankat tregtare të hartojnë politika të cilat mbështesin më shumë veprimtarinë financiare në monedhën kombëtare. Në këtë këndvështrim, merr rëndësi edhe administrimi i portofolit të letrave me vlerë të cilat shërbejnë si kolateral për huamarrjet me shumicë. Për transaksione të tilla në lekë, bankat tregtare mbështeten nga zotërimet e letrave me vlerë të borxhit të qeverisë, si bono thesari dhe obligacione. Bankat duhet të krijojnë dhe të administrojnë një

portofol të posaçëm të këtyre letrave me vlerë, për t'i përdorur në rastin e nevojave të papritura për likuiditet. Ndërmarrja e veprimeve për zhvillimin e mëtejshëm të tregut sekondar të letrave me vlerë, do të ishte gjithashtu një faktor mbështetës në këtë drejtim. Në përgjithësi, për t'u siguruar që bankat do të ndjekin politika me konservatore në drejtim të administrimit të rrezikut të likuiditetit, Banka e Shqipërisë po përgatit një rregullore të posaçme, e cila do t'i kërkojë bankave të përmirësojnë kapacitetet e tyre në drejtim të parashikimit të nevojave për likuiditet, si edhe do të vendosë raporte më të drejta dhe më të ngushta midis burimeve të financimit dhe investimeve të bankave, në drejtim të llojit të valutës, ndryshimit të afatit të maturimit, krijimit të portofoleve të posaçme të kolateraleve etj..

- i. *Cilësia e portofolit të kredisë, ka hyrë në një prirje rënëse. Vështirësitë e sektorit real të ekonomisë, ngadalësimi i rritjes ekonomike dhe vetë tkurrja e fortë e kreditimit për shkak të situatës së paqëndrueshme të likuiditetit në muajt e fundit, kanë sjellë rritjen e vëllimit të kredive me probleme, pavarësisht nga lloji i valutës, mënyra ose sektori i përdorimit. Rritja e kredive me probleme, ka nxitur një proces të shtrëngimit të procedurave në kredidhënie, duke sjellë ulje të vëllimit të kreditimit dhe shkurtim të afatit të kredidhënies. Gjithashtu, ajo është shoqëruar me rritjen e fondeve rezervë të bankave për të përballuar humbjet e mundshme nga kreditë, gjë që ka ndikuar në rënien e rezultatit financiar të sektorit bankar. Sektori bankar duhet ta përballojë këtë situatë, duke synuar të mbajë sa më të qëndrueshme veprimtarinë e tij të ndërmjetësimit financiar, një funksion mjaft i rëndësishëm për zhvillimin e ekonomisë dhe gjendjen e vetë sektorit. Për këtë arsye, është koha që sektori bankar t'i japë përparësi kreditimit në monedhën kombëtare kundrejt asaj në valutë, duke shfrytëzuar mundësitë më të mëdha që ofrojnë depozitat e publikut dhe huamarrja nga Banka e Shqipërisë. Për këtë, sektori bankar duhet të ndjekë politika më të përshtatshme të përcaktimit të çmimit të kredisë, për të nxitur rritjen e kërkesës për kredi në monedhën vendase.*
- j. *Sektori bankar është i ndjeshëm ndaj sjelljes së kursit të këmbimit, veçanërisht për ndikimin që kjo përcjell në cilësinë e portofolit të kredisë. Kredia në valutë mbizotëron në totalin e portofolit të kredisë së sektorit bankar. Shkaqet e rritjes së saj në vite, lidhen me strukturën e bilancit të sektorit bankar, normat më të ulëta të interesit në krahasim me kredinë në lekë, si edhe me perceptimin se qëndrueshmëria e shkuar e kursit të këmbimit të lekut do të vazhdonte edhe në të ardhmen. Është e kuptueshme që nënçmimi i lekut në vlera të mëdha dhe për një kohë të shkurtër, për ata kredimarrës që nuk kanë të ardhura në valutë, rrit vlerën në lekë të kësteve të kredisë që paguhen në valutë, mund të shoqërohet me vonesa në shlyerjen e kredisë dhe shkakton kthimin e saj në kredi me probleme. Nga ky këndvështrim, publiku dhe vetë bankat, si lojtare të fuqishme në tregun e këmbimeve valutore, do të preferonin të kishin një kurs këmbimi të qëndrueshëm. Megjithatë, edhe në këtë rast, zgjidhja më e mirë do të ofrohej nga*

zbatimi i politikave më të ekuilibruara të kreditimit të cilat synojnë rritjen e peshës së kredisë në lekë. Përsa i takon pozicionit valutor në bilanc, sektori bankar, si edhe më parë, preferon të ruajë një pozicion të hapur neto në vlera të ulëta, duke kufizuar ndjeshëm madhësinë e humbjeve të mundshme.

- k. *Rezultati financiar i sektorit bankar edhe gjatë vitit 2009, do të vazhdojë rënien që nisi në vitin 2008. Në fakt, kjo është pasojë e rënies së të ardhurave të veprimtarisë, për shkak të rënies së vëllimit të veprimtarive me normë fitimi më të lartë dhe rritjes së kostove të veprimtarisë, veçanërisht prej rritjes së fondeve rezervë për të përballuar humbjet e mundshme nga kreditë. Rënia e rezultatit financiar neto, do të thotë që sektori bankar do të ketë më pak burime të brendshme për të mbështetur veprimtarinë dhe për të rritur kapitalin. Në rastin e bankave që mund të provojnë humbje financiare, kjo do të përkthehet në një pakësim të fondeve të veta. Ndonëse rënia e rezultatit financiar nuk pritet të ketë një ndikim të rëndësishëm në vlerat e kapitalit, bankat duhet të monitorojnë me vëmendje treguesit e kapitalizimit të veprimtarisë, dhe të rrisin kapitalin në rast nevojë.*
4. *Ka mbetur i pandryshuar dhe në nivele të ulëta, rreziku i qëndrueshmërisë së infrastrukturës thelbësore të sistemit financiar dhe veçanërisht të sektorit bankar, siç janë sistemet e pagesave. Në këtë kuadër, vlerësohet që:*
- l. *Sistemet e pagesave që administrohen nga Banka e Shqipërisë, kanë funksionuar në mënyrë optimale. Kjo gjë dëshmohet nga rritja e qëndrueshme e numrit dhe e vëllimit të pagesave gjatë vitit 2008, që pritet të vazhdojë edhe në vitin 2009. Për funksionimin normal dhe mbikëqyrjen e sistemeve të pagesave, si në vlera të mëdha ashtu edhe në vlera të vogla, Banka e Shqipërisë ka caktuar burimet e nevojshme njerëzore, financiare dhe teknologjike, si edhe ka punuar për përmirësimin e kuadrit rregullativ që përmirëson eficiencën dhe sigurinë e sistemeve të pagesave. Gjithashtu, do të vlerësohen rregullisht nevojat për përmirësim të procedurave dhe të infrastrukturës teknologjike, për të mbështetur funksionimin normal të këtyre sistemeve në të ardhmen, në kushtet e rritjes së vëllimit të transaksioneve.*

Në përgjithësi, aftësia e sistemit financiar dhe veçanërisht e sektorit bankar për të vepruar në mënyrë të qëndrueshme dhe për t'u mbrojtur nga rreziqet e mësipërme, do të varet edhe nga shtrirja në kohë, madhësia dhe vlera sistematike që shfaq një zhvillim i caktuar, i pafavorshëm.

Mbështetur në treguesit financiarë të sektorit bankar, si edhe në vlerësimin e luhatshmërisë së tyre sipas analizave *stress-test*, qëndrueshmëria e sektorit bankar ndaj rreziqeve të përmendura më sipër, vlerësohet e mirë.

Hapësirë informuese 1. Parashikimet e FMN-së.

Fondi Monetar Ndërkombëtar, në dokumentin e tij "Parashikimi ekonomik botëror, kriza dhe rimëkëmbja" të prillit 2009, thekson se rritja e ekonomisë botërore për vitin 2009, pritet të jetë negative për 1.3 për qind. Ekonomitë e vendeve të zhvilluara do të tkurren me rreth 3.8 për qind (për herë të parë që prej Luftës së Dytë Botërore), ndërsa ekonomitë e vendeve në zhvillim do të rriten vetëm me 1.6 për qind. Nën ndikimin e masave për të lehtësuar financimin si edhe mbështetur nga politika stimuluese monetare dhe fiskale, ekonomia botërore parashikohet të nisë një rigjallërim gradual në vitin 2010, kur rritja ekonomike pritet rreth 2 për qind. Pavarësisht prej stimullit të konsiderueshëm fiskal (duke përfshirë edhe paketën shtesë prej 787 miliardë dollarësh të miratuar nga administrata "Obama"), ekonomia e SHBA pritet të tkurret me 2.8 për qind në vitin 2009 dhe të mos ketë një rritje të ndjeshme në vitin 2010. Norma e rritjes vjetore të çmimeve të konsumit, do të jetë përkohësisht negative gjatë vitit 2009. Financat publike do të përkeqësohen, duke u shoqëruar me rritjen galopante të deficitit buxhetor në 12.3 për qind të PBB-së për vitin 2009.

Për vendet e Eurozonës, pritjet e FMN-së janë edhe më të dobëta. Ekonomia e këtij rajoni do të tkurret me 4.2 për qind në vitin 2009 dhe do të rritet vetëm me 0.4 për qind, në vitin 2010. Situata ekonomike nuk do të jetë e favorshme edhe për vendet e rajonit tonë. Sipas dokumentit "Parashikimi i ndërmjetëm" i janarit 2009 të Komisionit Evropian, pritet që ekonomia e Italisë të tkurret me 2 për qind në vitin 2009 dhe të rifillojë rritjen në vitin 2010. Për Greqinë, parashikimet janë më optimiste, ndonëse rritja ekonomike pozitive për vitin 2009 do të jetë shumë e ulët. Të dyja këto vende, do të përjetojnë një rritje të normës së papunësisë pranë nivelit mesatar të Eurozonës në vitin 2009. Për vendet e Evropës Qendrore dhe Lindore, pritjet e FMN-së janë për një tkurrje të ekonomisë me 3.7 për qind në vitin 2009 dhe një rritje të ekonomisë prej 0.8 për qind në vitin 2010. Në dokumentin "Parashikimi i Ndërmjetëm" i janarit 2009, Komisioni Evropian thekson se papunësia në vendet e Bashkimit Evropian do të rritet ndjeshëm gjatë kësaj periudhe (me shtimin e 3.2 milionë të papunëve), dhe norma e papunësisë do të ngjitet në 8.75 për qind në vitin 2009 (në Eurozonë 9.25 për qind), e do të rritet më tej në vitin 2010. Sipas Komisionit Evropian, financat publike do të goditen ndjeshëm gjatë vitit 2009. Në vendet e BE, parashikohet rritja e deficitit primar në 4.5 për qind të PBB-së (nga 2 për qind në 2008-ën). Parashikimet për financat publike janë negative edhe për vitin 2010. Presionet inflacioniste në vendet e Bashkimit Evropian pritet të jenë të dobëta gjatë vitit 2009, për shkak të dobësisë së kërkesës për energji dhe lëndë të para. Norma e rritjes vjetore të çmimeve të konsumit pritet të jetë 1 për qind për vitin 2009, dhe rreth 2 për qind në vitin 2010, si për vendet e Eurozonës ashtu edhe vendet e Bashkimit Evropian.

Tabelë 1. Ecuria e PBB-së dhe inflacionit gjatë viteve 2007-2008 dhe parashikimi për vitet 2009-2010.

	Rritja e PBB_së		Parashikim		Inflacioni mesatar vjetor		Parashikim	
	2007	2008	2009	2010	2007	2008	2009	2010
EKONOMIA GLOBALE	5.2	3.2	-1.3	1.9	3.9	5.9	2.5	2.4
Vendet e zhvilluara	2.7	0.9	-3.8	0.0	2.2	3.4	-0.2	0.3
ShBA	2.0	1.1	-2.8	0.0	2.9	3.8	-0.9	-0.1
Japonia	2.4	-0.6	-6.2	0.5	0.0	1.4	-1.0	-0.6
Eurozona	2.7	0.9	-4.2	-0.4	2.1	3.3	0.4	0.6
Mbretëria e Bashkuar	3.0	0.7	-4.1	-0.4	2.3	3.6	1.5	0.8
Vendet në zhvillim	8.3	6.1	1.6	4.0	6.4	9.3	5.7	4.7
Evropa Qendrore dhe Lindore	5.4	2.9	-3.7	0.8	6.1	8.0	4.6	4.2
Kina	13.0	9.0	6.5	7.5	4.8	5.9	0.1	0.7
India	9.3	7.3	4.5	5.6	6.4	8.3	6.3	4.0
Brazili	5.7	5.1	-1.3	2.2	3.6	5.7	4.8	4.0
Meksika	3.3	1.3	-3.7	1.0	4.0	5.1	4.8	3.4

Burimi: *FMN (World Economic Outlook-janar Parashikimi Ekonomik Botëror – Kriza dhe Rimëkëmbja, Prill 2009), FMN databaza.